

VšĮ „Gamtos ateitis“

2020 M. VISUOMENĖS ŠVIETIMO BEI INFORMAVIMO PAKUOČIŲ ATLIEKŲ TVARKYMO KLAUSIMAIS PROGRAMA

VšĮ „GAMTOS ATEITIS“

2020 M. VISUOMENĖS ŠVIETIMO BEI INFORMAVIMO PAKUOČIŲ ATLIUKŲ TVARKYMO KLAUSIMAIŠ PROGRAMA

BENDROSIOS NUOSTATOS

VšĮ „Gamtos ateitis“ (toliau – Organizacija) parengė 2020 m. Visuomenės švietimo bei informavimo pakuočių atliekų tvarkymo klausimais programą, siekdama įgyvendinti prisiimtus įsipareigojimus ir atsižvelgdama į suplanuotus resursus.

Šioje programoje numatomos prioritetinės švietimo kryptys, siektini tikslai, finansavimo schema bei planuojamos įgyvendinti priemonės, apimtys ir terminai bei aptariama esama padėtis pakuočių atliekų tvarkymo srityje.

SITUACIJOS APŽVALGA IR PRIORITETINĖS KRYPTYS

2019 metai Europoje buvo aktyvūs sprendimais ir priemonėmis prieš aplinkos taršą. Europos Sąjungos Taryba gegužės 8 d. priėmė direktyvą „Dėl tam tikrų plastikinių gaminių poveikio aplinkai mažinimo“, galiosiančią visoms Europos šalims, kuria įvedami nauji apribojimai nuo 2021 m. parduoti ir naudoti tam tikrus vienkartinius plastikinius daiktus, tokius kaip vienkartiniai stalo įrankiai, vienkartinės lėkštės, vienkartiniai puodeliai, vienkartinės stiklinės, gėrimų šiaudeliai ir pakeliai, ausų krapštukai bei balionų lazdelės. Šia direktyva siekiama didesnio poveikio, nustatant griežtesnes šios rūšies gaminių ir pakuočių, kurie yra tarp dešimties dažniausiai randamų Europos pakrantes teršiančių gaminių, naudojimo taisykles. Lietuva – ne išimtis, mūsų šalyje taip pat šioje srityje turės įvykti reikšmingų pokyčių.

Valstybės narės susitarė pasiekti, kad ne vėliau kaip 2029 m. būtų surenkama 90% plastikinių butelių ir kad ne vėliau kaip 2025 m. plastikinius butelius sudarytų bent 25 % perdirbto plastiko, o 2030 m. – 35 %. Galima pasidžiaugti, kad Lietuvoje ketvirtus metus veikianti užstato sistema jau šiandien generuoja siektinus rezultatus – pernai buvo grąžintas rekordinis (92 proc.) gėrimų pakuočių kiekis, iš viso 581,6 mln. vnt., t. y. 43 mln. daugiau nei 2017 m. Tačiau, nors ir pasigirdus diskusijų dėl užstato sistemos plėtros galimybių, kol kas savivaldybių, pakuočių atliekų

tvarkymo organizacijų ir Europos Sąjungos lėšomis finansuojama Konteinerinė sistema išliks pagrindinė sistema, kuria bus naudojamas, tvarkant ne plastiko pakuočių atliekas. Kasmet tik plečiama konteinerinė sistema (didesnis konteinerių kiekis, patogesnės konteinerių vietos) sukurta gyventojų patogumui, kad rūšiuoti, išmesti buityje sukauptas atliekas būtų patogiau – tiek viešose vietose, tiek šalia gyvenamųjų valdų.

2019 m. įsigaliojo draudimas prekių ar produktų pardavimo vietose neatlygintinai dalyti lengvuosius plastikinius pirkinių maišelius, kurių sienelės storis yra nuo 15 iki 50 mikronų. Tai storesni maišeliai, dažniausiai su prekybos centro logotipu. Šis draudimas įvestas atsižvelgus į Europos Sąjungos reikalavimus mažinti vienam gyventojui tenkantį sunaudojamą plastikinių pirkinių maišių kiekį. Taip siekiama mažinti aplinkai daromą žalą, nes lengvieji plastikiniai pirkinių maišeliai sunkiai atskiriami nuo kitų atliekų ir tik maža jų dalis patenka į perdirbimą, o atsidūrę gamtoje tokie plastikiniai gaminiai ilgai nesuyra. Vis daugiau aktyvacijų šalyje, kai patys prekybos centrai pradeda apskritai atsisakyti ir vienkartinį plastikinių maišių maisto pakavimui, skatindami ir suteikdami pirkėjams galimybę maisto produktus pakuoti į įsigytą daugkartinę tarą.

Šiai dienai dalis sveikatai bei aplinkai kenkiančio plastiko yra naudojama ir įvairiuose produktuose, apie kuriuos visuomenė net nesusimąsto – tad gamintojams jau 2021 m. bus pradėti taikyti specialūs reikalavimai, atitinkamai žymėti savo gaminamą produkciją – ant prekių pakuotės turės būti aiškiai informuoti vartotojai apie jose esantį plastiką, neigiamą šių prekių įtaką gamtai, kai jos tampa šiukšlėmis, bei kaip ir kur jas tinkamai išmesti.

Pastebima, kad masinių renginių (miesto švenčių, festivalių, sporto renginių ir kt.) metu susidaro dideli vienkartinį plastikinių indų atliekų kiekiai, kurie yra kenksmingi ekosistemoms – vienkartiniai plastikiniai gaminiai paprastai yra skirti naudoti tik vieną kartą arba trumpą laikotarpį, o po to išmetami. Išmesti vienkartiniai indai teršia aplinką, gamtą, vandenį, o į žmonių virškinimo sistemą apiręs plastikas gali patekti per maisto grandinę. Reaguojant į šią problemą, Lietuvoje praėjusiais metais vis daugiau miestų jungėsi prie iniciatyvos mažinti vienkartinio plastiko naudojimą – pradedant naudojamo kiekio mažinimu ir ilgainiui – visišku uždraudimu naudoti vienkartinio plastiko gaminius viešuose masiniuose renginiuose, visuomenės susibūrimuose. Tuo siekiama mažesnio atliekų susidarymo, mažesnės žalos bei taršos gamtai. Diskusijose su gamintojais, importuotojais, visuomene, įvairių renginių organizatoriais ieškoma alternatyvų vienkartiniams gaminiams ir analogų jiems iš lengvai suvirinamų medžiagų, kas atkreiptų dėmesį atsakingą vartojimą, apeliuotų žmonių atsakingumą, o ilgainiui tai taptų tradicija – būti draugiškesniais aplinkai, kurioje mes gyvename.

Žiedinės ekonomikos dokumentai numato, kaip ES verslui ir visuomenei pereiti nuo dabartinio vadinamojo linijinio ekonomikos modelio, paremto principu „imti, gaminti, vartoti ir išmesti“, prie uždaro produktų gyvavimo ciklo ekonomikos, kai pridėtinė gaminių vertė išlaikoma

kuo ilgiau, medžiagos daug kartų perdirbamos ir naudojamos pakartotinai. Taisyklėse numatyta, kad iki 2025 m. turi būti perdirbama 55% komunalinių atliekų, 2030 m. šis tikslas didėja iki 60%, o iki 2035 m. reikės pasiekti 65% perdirbtų komunalinių atliekų tikslą. Iki 2030 m. turi būt perdirbta 70% į rinką išleidžiamų pakuočių. Plastiko pakuotėms numatytas 55% perdirbimo tikslas, popieriui ir kartonui - 85%, stiklui - 75%.

Svarbu pabrėžti, kad siekiant šių skaičių- kaip užsibrėžto tikslo – įgyvendinimo, pakuočių atliekų tvarkymo sistemos darnų ir ilgalaikį veikimą bei vystymąsi gali užtikrinti tik bendras skirtingų sektoriaus dalyvių darbas, pradedant pakuočių gamintojais, importuotojais, rūšiotojais, atliekų tvarkymo organizacijomis ir baigiant surinkimo, rūšiavimo ir perdirbimo įmonėmis, nepamirštant, kad visame procese kasdien dalyvauja ir kiekvienas visuomenės narys.

Galima pasidžiaugti tuo, jog Vakarų šalių pavyzdžiai rodo, kad nuo „dėmesio ekonomikos“ šiandien sparčiai judama „pasitikėjimo ekonomikos“ link. Apie tai – aplinkos tausojimą, tvarumą – galvoja ir pokyčius įgyvendina ne tik plačioji visuomenė ir kiekvienas jos narys, valstybės sektorius, bet ir verslas, vis labiau pasirengęs priimti jam keliamus naujus ekonominius iššūkius ir didėjančius pirkėjo lūkesčius, tausojant aplinką, kuriant pasitikėjimą visuomenės akyse ir įgyvendinant žiedinės ekonomikos principus.

Deja, iššūkių aplinkosaugos srityje pasaulio mastu laukia dar labai daug – kai vieni kuria išmanius įrenginius gelbėti vandenynus, vandenynų fauną ir florą nuo atliekų, kiti kuria menines instaliacijas ir performansus, siekdami atkreipti visuomenės dėmesį į klimato kaitą, gamtos užterštumą, treči kovoja su klimato kaita šaukdami, kad dėl visa ko kaltas masinis atšilimas ar gyvulininkystės pramonė, pasaulyje vis daugėja pritariančiųjų „zerowaste“ arba „gyvenimo be atliekų“ filosofijai, tačiau statistika skelbia, kad vis dar kiekvieną minutę į pasaulio vandenynus išpilama po sunkvežimį šiukšlių, o įvairių didesnių ar mažesnių aplinkosaugos pažeidimų užfiksuojama visur, skirtinguose žemynuose, skirtingose šalyse, deja – neapeinant ir Lietuvos.

Tad mūsų, kaip pakuočių atliekų tvarkymo organizacijos, atsakomybė išlieka ir nekinta – ir toliaudalyvauti šiuose pokyčiuose, ir toliau ieškoti efektyvių bei paveikių informacijos sklaidos būdų, formų ar priemonių, ir toliau aktyviai edukuoti visuomenę (verslą, savivaldos atstovus ir gyventojus) apie būtinybę, prieinamumą ir pasirinkimus rūšiuoti, tvaraus verslo ir tvarios aplinkos kūrimą. Taip pat – kai būti draugiškiems aplinkai ir mokytis bei mokyti aplinkinius gyventi sukuriant kuo mažiau atliekų, ypač – atliekų, kurioms suirti prireikia šimtų ar tūkstančių metų. Juk šiuo metu svarbiausias prioritetas ir žiedinės ekonomikos principas – siekis vengti atliekų.

Švietimo ir komunikacijos programa bus įgyvendinama pasitelkus priemones, pritaikytas kiekvienai tikslinei grupei ir skirtas siekti optimaliam rezultatui (žr. Lentelė Nr. 1). Programoje suplanuotos tęstinės bei netęstinės komunikacijos priemonės, jų vykdymo terminai, finansavimo dydis bei finansavimo šaltiniai.

PROGRAMOS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI:

- didinti visuomenės (verslo, kaip gamintojų, ir gyventojų, kaip galutinių vartotojų) sąmoningumą, siekiant gilinti visuomenės žinias apie atliekų tvarkymą Lietuvoje, mokyti atsakingo požiūrio į pakuočių atliekų tvarkymą, didinti visuomenės įsitraukimą į aplinkosaugos ir atliekų tvarkymo problemų sprendimą;
- informuoti gamintojus bei importuotojus apie naujausius pasikeitimus, organizacijos vykdomą veiklą, pakuočių sektoriaus aktualijas;
- bendradarbiaujant su savivaldybėmis, atliekų tvarkytojais, RATC'ais ir pasitelkiant viešinimo priemones bei kanalus, šviesti ir informuoti savivaldybių gyventojus pakuočių atliekų tvarkymo klausimais;
- vykdyti sklaidą pakuočių sektoriaus dalyviams apie jų įsipareigojimus, skatinti inovatyvius sprendimus, pažangą pakuočių tvarkymo sektoriuje;
- skatinti suinteresuotųjų pusių – gamintojų ir importuotojų, atliekų tvarkytojų, valstybės ir savivaldos institucijų, visuomenės ir pakuočių atliekų tvarkymo organizacijų bendradarbiavimą, vystant diskusiją bei planuojant pokyčius ekonominio modelio transformacijos procese;
- stiprinti pakuočių atliekų tvarkymo sektoriaus įvaizdį ir patikimumą;
- tinkamai įgyvendinti patvirtintą švietimo programą.

TIKSLINĖS GRUPĖS

Švietimo bei komunikacijos programa orientuota į:

- plačiąją visuomenę bei sąmoningumo didinimą nacionaliniu lygmeniu;
- regionų gyventojus, komunikuojant aktualiomis temomis pritaikius paveikiausias priemones atskirose savivaldybėse;
- atskiras visuomenės grupes (moksleiviai, pedagogai ir ugdymo įstaigos ir t.t.)
- sektoriaus dalyvius;
- gamintojus ir importuotojus.

PROGRAMOS FINANSAVIMAS

Vadovaujantis LR atliekų tvarkymo įstatymo 3422 str. 10 d. Organizacija ne mažiau kaip 3 procentus gautų pajamų turi skirti visuomenės švietimui ir informavimui atliekų tvarkymo klausimais. Organizacija visuomenės švietimo bei informavimo pakuočių atliekų tvarkymo klausimais programos įgyvendinimą numatė vykdyti tiek bendradarbiaujant su atskiromis savivaldybėmis, tiek nacionaliniu mastu.

Lentelė Nr. 1

8.	Dalyvavimas viešuosiuose renginiuose, socialinių projektų, akcijų rėmimas, bendradarbiavimas, komunikacija pasitelkiant nuomonės formuotojus.	Visuomenė	Įvairūs vieši renginiai, socialiniai ir visuomenei matomi renginiai, kuriuose didinamas visuomenės dėmesys į aplinkosaugos tematiką, sąmoningumo didinimą ir svarbą keisti savo įpročius, susijusius su vartojimu ir pakuočių atliekų kūrimu ir tvarkymu. Galimybė pasitelkti visuomenei matomus nuomonės formuotojus skleisti aktualią žinią apie pokyčius aplinkosaugos srityje.	Dalyvauti, bendradarbiauti, prisidėti įgyvendinant įvairius socialinius projektus, renginius, komunikuoti visuomenei pasitelkus žinomus nuomonės formuotojus, lyderius.	Įgyvendinama pagal poreikį	Įgyvendinama pagal poreikį, ne mažiau kaip 1 priemonė	Įgyvendinama pagal poreikį, ne mažiau kaip 1 priemonė	Įgyvendinama pagal poreikį, ne mažiau kaip 1 priemonė	Organizacijos narių įnašai	41000
	<i>Netęstinė priemonė.</i>									
9.	Papildomos, kitos VŠĮ „Gamtos ateitis“ akcijos ir iniciatyvos visuomenės švietimo tema metų eigoje	Visuomenė	Papildomos ir konkrečiai nenumatytos priemonės metų eigoje.	Didinti visuomenės informuotumą apie pakuočių atliekų tvarkymo sektorių ir pakuočių atliekų rūšiavimo klausimus.	Įgyvendinama pagal poreikį	Įgyvendinama pagal poreikį, ne mažiau kaip 1 priemonė	Įgyvendinama pagal poreikį, ne mažiau kaip 1 priemonė	Įgyvendinama pagal poreikį, ne mažiau kaip 1 priemonė	Organizacijos narių įnašai	60000
	<i>Netęstinė priemonė.</i>								VISO:	260000

*Procentinės lėšų dydžių paskirstymo proporcijos bei įgyvendinimo apimtis 2020 m. Visuomenės švietimo bei informavimo programos priemonėms gali kisti, atsižvelgiant į Organizacijos finansines galimybes ir konkretaus projekto ar renginio turinį.

**Priemonių įgyvendinimui įskaiciuota ir su Visuomenės ir švietimo, informavimo, edukavimo pakuočių atliekų tvarkymo klausimais programos įgyvendinimo koordinavimu susijusios išlaidos.

VŠĮ „Gamtos ateitis“ direktorius

Karolis Šiaudkulis